

**UNIVERSITY
OF TURKU**

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

AUTHOR	Johanna Lindstedt
TITLE	Raskausajan mielikuvat, varhaiset perhesuhteet ja lapsen sosioemotionaalinen kehitys: Isän merkitys
YEAR	2025
DOI	https://doi.org/10.62443/psykologia.v60i3.157296
VERSION	Publisher's PDF
CITATION	Lindstedt, J. (2025). Raskausajan mielikuvat, varhaiset perhesuhteet ja lapsen sosioemotionaalinen kehitys: Isän merkitys. <i>Psykologia</i> , 60(3). https://doi.org/10.62443/psykologia.v60i3.157296
LICENSE	CC-BY-NC-ND 4.0

Lectio praecursoria

Raskausajan mielikuvat, varhaiset perhesuhteet ja lapsen sosioemotionaalinen kehitys: Isän merkitys

Johanna Lindstedt

Motivoituminen pitkään väitöskirjaprosessiin edellyttää oman kokemukseni mukaan jonkin henkilökohtaisen siteen tai tunneyhteyden muodostumista tutkittavaan aiheeseen. Itseeni vaikuttivat voimakkaasti tutkimusta varten toteuttamani mielikuvahaastattelut vauvaa odottaville pariskunnille. Koskettavimpia hetkiä olivat ne, jolloin sain haastattelun aikana sukeltaa tulevan isän kanssa hänen kertomansa tarinan kautta mielikuviiin kohdussa kasvavasta lapsesta. Niissä hetkissä oli täysin selvää, ettei suhteen luominen vauvaan raskauden aikana edellytä fyysistä kontaktia, vaan yhteys syntyy mielensisäisesti isän mielikuvitellessa ja ajatellessa lastaan. Tunnesuhde vauvaa kohtaa, miesten kokema kiintymys sekä lapsen ja tämän suhteen merkitys näille miehille oli lähes käsin kosketeltavaa. Näitä lapsia odotettiin rakkautella ja kiinnostuksella.

Haastatteluja tehdessäni en ollut itse vielä vanhempi, joten kurkistin miesten tarinoiden kautta maailmaan, josta en omakoh-

taisesti tiennyt mitään. Näiden tarinoiden kautta löysin uuden ulottuvuuden, mielikuvien käsitteen, joka on vaikuttanut perustavanlaatuisesti siihen mitä tällä hetkellä ajattelen vanhemmaksi tulemisesta, raskausajasta ja vanhempi-lapsisuhteesta. Nämä kokemukset jättivät minuun pysyvän jäljen ja väitöskirjani siemen lähti itämään jo tuolloin. Myöhemmin tästä samasta aineistosta tulikin osa väitöskirjaani.

Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset ja ilmiöt näkyvät tutkimusmaailmassa, mutta ne heijastuvat sinne hieman viiveellä. Ajan saatossa käsitys perheestä on muuttunut ja erilaisten perhemallien kirjo on laajentunut. Tämä moninaisuus myös tunnistetaan aiempaa laajemmin. Väitöstutkimukseni perhemalli on kuitenkin hyvin perinteinen. Siinä lapsella on kaksi eri sukupuolta olevaa vanhempaa, jotka asuvat yhdessä. Perheeseen kuuluu siis isä, äiti ja lapsi sekä joissa-

kin tapauksissa myös sisaruksia. Tällainen heteronormatiivinen perhemalli on edelleen varsin yleinen. Esimerkiksi Suomessa lähes 80 % eli valtaosa lapsista elää tilastojen mukaan tällaisissa perheissä.

Kuten väitöskirjani nimi osoittaa, tutkimukseni kohdistuu erityisesti isiin ja isä-lapsisuhteisiin. Isyys on yksi vanhemmuuden muoto muiden joukossa. Isät eivät kuitenkaan ole yksi yhtenäinen ryhmä vaan isyyskin on moninaista. Pelkästään isäksi tuleminen tavat voivat olla hyvinkin erilaisia. Tutkimukseni keskittyy isyyteen, joka syntyy kumppanin raskauden kautta. Myös miehelle raskausaika on monin tavoin tärkeää aikaa. Se valmistaa tulevaan vanhemman tehtävään ja tunnesuhde vauvaan alkaa kehittyä. Samalla käsitys itsestä juuri tämän lapsen vanhempana alkaa muodostua. Raskausaika luo perustan isän ja lapsen väliselle suhteelle, mikä korostaa tämän vaiheen tärkeyttä myös lapsen näkökulmasta. Lapsen kehityksen kannalta ensimmäiset elinvuodet raskaus mukaan lukien ovatkin erityisen tärkeitä ja herkkää aikaa, jolloin perhesuhteiden merkitys on korostunut. Vauvaiän kokemusten tiedetään linkittyvän erityisen voimakkaasti hermoston kehitykseen.

Ihmislapsi on varsin pitkään riippuvainen häntä hoivaavista aikuisista ja heiltä saamastaan huolenpidosta. Lapsi muodostaa erillisen kiintymyssuhteen hoivaajiinsa ja nämä suhteet voivat olla laadultaan keskenään erilaisia. Isän merkitys hoivan tarjoajana ja lapsen kiintymyksen kohteena on tunnustettu jo vuosikymmeniä sitten, mutta isiin liittyvä tutkimustieto laahaa tästä huolimatta perässä. Käsitys lapsen kehitykseen vaikuttavista tekijöistä jää väistämättä vaillinaiseksi, jos isät jäävät tutkimusten ulkopuolelle.

Vanhemmuuden tutkimus painottui pitkään äiti-lapsisuhteisiin ja äidin merkitykseen. Isän rooli oli tukea äidin ja lapsen välisen suhteen kehittymistä. Lapsen kiinty-

mys isään nähtiin toissijaisena ja vähemmän merkittävänä lapsen kehityksen kannalta. Tämä on ymmärrettävää, kun mietitään minkälaisia sukupuolirooleja ja niihin liittyviä normeja yhteiskunnassamme aiemmin vallitsi. Naiset kantoivat vastuun kodista ja lapsista, miehet puolestaan perheen taloudellisesta toimeentulosta.

Yhteiskunnallisten muutosten myötä aiemmat roolit ovat jääneet osittain historiaan. Naiset ovat jo pitkään osallistuneet tasavertaisemmin työelämään ja miehille on tarjoutunut mahdollisuus osallistuvampaan vanhemmuuteen. Tätä on pyritty tukemaan myös päätöksenteon tasolla. Tästä esimerkkinä on vuonna 2022 voimaan tullut perhevapaaudistus. Sen tavoitteena oli jakaa hoitovastuuta tasaisemmin vanhempien välillä ja lisätä miesten perhevapaiden käyttöä tarjoamalla vanhemmille yhtä paljon perhevapaapäiviä.

Perhevapaaudistukseen linkittyvät myös erilaiset työelämäpoliittiset näkökulmat eikä sen ensisijainen tavoite ole ollut varsinaisesti tukea isän ja lapsen välisen suhteen kehittymistä. Tämä näkyy uudistukseen liittyvässä keskustelussa, jossa toistuu hoitovastuu ja sen tasaisempi jakautuminen vanhempien välillä. Itse ajattelen tällaisten yhteiskunnallisten uudistusten olevan tärkeitä myös siksi, että ne voivat muovata käsityksiämme ja normejamme perhe-elämästä ja toisen vanhemman, tässä tapauksessa isän merkityksestä. Ne myös tarjoavat perheille ja miehille mahdollisuuksia, joita aiemmilla sukupolvilla ei ole ollut.

Vanhemmuuden roolit ovat nykyään väljempinä ja moninaisempina eivätkä kytkeydy samalla tavoin vanhemman sukupuoleen. Vaikka tutkimukset ovat osoittaneet joitakin eroja vanhempien välillä, tämän hetken tutkimustiedon valossa kummallakin vanhemmalla on valmiudet tarjota hoivaa ja huolenpitoa lapselleen tai toisaalta houkuttella lasta leikkiin ja tutkimaan maailmaa. Vanhemmassa olevien valmiuksien aktivoi-

tuminen toki tapahtuu vuorovaikutuksessa yhteiskunnan sosiaalisten odotusten ja normien kanssa. Ehkä tämän päivän isälle tämän potentiaalin käyttöönotto on luontevampaa ja eri tavoin mahdollista kuin aiemmille sukupolville. Tästä näkökulmasta perhevapaauudistus vie varmasti asioita hyvään suuntaan.

Marraskuussa 2024 Kelan asiantuntijat raportoivat tuoreita lukuja uudistuksen vaikutuksista. Raportin mukaan miesten perhevapaapäivien määrä on lähes kaksinkertaistunut aiempaan verrattuna eli isät ovat lisänneet perhevapaiden käyttöä tavoitteiden suuntaisesti. Näkemykseni mukaan tämä ei kuitenkaan vielä riitä, jos halutaan tukea isän ja lapsen välisen suhteen kehittymistä. Väitöstutkimukseni tulokset korostavat raskausajan ja varhaisen vanhemmuuden merkitystä isän ja lapsen väliselle suhteelle. Tämän perusteella huomio tulisi siis suunnata vielä varhaisempaan vaiheeseen vanhemmaksi tulemisessa.

Lapsen kehityksen kannalta ensimmäiset 1000 päivää hedelmöittymisen jälkeen ovat monin tavoin kriittiset. Samalla tavoin siirtymä vanhemmuuteen on kriittinen vaihe, joka luo perustan myöhemmälle vanhemmuudelle. Siirtymä vanhemmuuteen kattaa ajanjakson, joka alkaa oikeastaan jo yksilön toiveesta saada lapsi, jatkuen raskausaikaan, lapsen syntymään ja varhaiseen vanhemmuuteen. On siis kyse merkittävästä ajanjaksosta yksilön oman kehityksen ja vanhempi-lapsisuhteen kannalta, mutta myös koko perheen näkökulmasta. Raskausaika tarjoaa erityisen mahdollisuuden tutkia tätä siirtymää sekä vanhemman ja lapsen välille muodostuvaa suhdetta.

Vanhempina toimimisessa ei ole selkeästi sukupuoleen sidottuja eroja vanhempien välillä. Kuitenkin tilanteessa, jossa vanhemmuus syntyy raskauden kautta, vanhemmaksi tuleminen on erilainen prosessi raskaana olevalle ja hänen kumppanilleen. Isän rooli on useiden tutkimusten mukaan tärkeä

osa miesten identiteettiä. Miehen siirtymä vanhemmuuteen on kuitenkin varsin monimutkainen prosessi. Siirtymä isyyteen ei ole myöskään sosiaalisesti kovin selkeästi määriteltävissä. Uuden elämäntilanteen kynnyksellä miehen rooli jää edelleen usein epämääräiseksi ja ulkopuoliseksi.

Naisilla siirtymää tukevat keholliset muutokset. Sen sijaan isäksi tulevassa ei ole ulkoisia merkkejä siirtymästä. On kuitenkin havaittu, että myös miehissä tapahtuu raskauden aikana ja vauvan syntymän jälkeen erilaisia neurobiologisia muutoksia, muun muassa eri hormonien pitoisuudet muuttuvat. Nämä muutokset vaikuttavat olevan yhteydessä isän rooliin hoivan tarjoajana. Miehissä tapahtuvat muutokset ovat voimakkaampia mitä enemmän isä sitoutuu ja osallistuu raskauteen ja pienen vauvan hoitoon. Toisaalta nämä neurobiologiset muutokset tukevat nimenomaan tähän hoivatehtävään sitoutumista. Näin ollen miehessä tapahtuvien muutosten voidaan ajatella palvelevan evolutiivista tarkoitusta eli ne varmistavat lapselle hänen tarvitsemaansa hoivaa ja huolenpitoa.

Miesten näkökulmasta raskausaikaan liittyy kuitenkin haasteita ja rajoitteita. Näistä ilmeisin on biologinen fakta: raskaus tapahtuu naisen kehossa. Tämä voi joissain tapauksissa saada miehessä aikaan ulkopuolisuuden tunteita ja osalle miehistä raskaus tuntuu etäiseltä. Fyysinen erillisyyys vauvasta ei kuitenkaan ole este suhteen muodostumiselle jo raskauden aikana. Miehet pystyvät naisten tavoin luomaan suhteen kohdussa kasvavaan lapseen ja muodostamaan mielikuvia vauvastaan. Mielikuvat herättävät myös tunteita vauvaa kohtaan. Niillä on näin ollen tärkeä tehtävä vanhemman ja vauvan välisen suhteen syntymisessä raskauden aikana.

Raskauden edetessä vauvan liikkeitä alkavat tuntua ensin raskaana olevalle ja myöhemmin myös kumppanille. Niiden myötä mielikuvat vauvasta usein voimis-

tuvat. Vauva alkaa tuntua todellisemmalta ja vanhemman mielessä vauvasta alkaa kehittyä oma erillinen yksilönsä, aivan oma persoonansa. Raskaana olevalla on luonnollisesti paljon osittain tiedostamatontakin tietoa vauvasta, kuten vauvan reagoitavoista ja rytmeistä kohdussa, joita hänen on mahdollista seurata ja havainnoida. Tätä tietoa raskaana oleva voi halutessaan jakaa kumppanilleen ja siten tukea myös isän ja vauvan välisen suhteen kehittymistä. Näin raskaus ja vauvan odotus on myös yhteinen jaettu asia. Ultraäänitutkimukset ovat tärkeitä hetkiä, jolloin vanhempi voi konkreettisesti nähdä vauvansa. Niiden on osoitettu muun muassa vahvistavan tunnesidettä ja lisäävän vanhemman kiinnostusta vauvaa kohtaan.

Mielikuvien ajatellaan olevan voimakkaimmillaan ja elävimmillään toisen ja kolmannen raskauskolmanneksen taitteessa. Niiden muodostumiseen linkittyvät erilaiset elämäntilanteeseen, vauvan terveyteen, aiempiin kokemuksiin ja hyvinvointiin liittyvät tekijät. Raskaudenaikaisen prosessin ajatellaan miehillä olevan jokseenkin samankaltainen kuin naisilla, mutta sen erityispiirteitä emme vielä tunne riittävän tarkasti. Emme myöskään ole vielä kovin tietoisia tekijöistä, jotka vaikuttavat mielikuvien muodostumiseen miehillä.

Väitöstutkimuksessani puhutaan paljon näistä mielikuvista ja erityisesti tasapainoisten raskausajan mielikuvien merkityksestä. Lienee tarpeen määritellä mitä nämä mielikuvat oikein ovat. Tässä tutkimuksessa kartoitimme mielikuvia raskausaikana houkuttelemalla vanhempia pohtimaan ja kertomaan vauvaan ja suhteeseen liittyvistä ajatuksistaan, kokemuksistaan ja tunteistaan haastattelun avulla. Mielikuvia voidaan vanhemman kertoman tarinan perusteella luokitella kolmeen eri luokkaan: tasapainoisiin, irrallisiin ja vääristyneisiin, joista

kuvaan seuraavaksi joitakin tasapainoisten mielikuvien piirteitä.

Tasapainoisessa mielikuvassa lapsi tulee esille ainutlaatuisena ja suhde lapseen on vanhemmalle selkeästi tärkeä. Vanhempi pystyy näkemään lapsessa ja suhteessa erilaisia puolia. Toisaalta vanhempi kokee suhteen olevan tärkeä myös lapsen kehityksen kannalta. Mielikuvan ollessa tasapainoinen, vanhempi kykenee ikään kuin näkemään ja hyväksymään lapsen sellaisena kuin tämä on. Vanhempi kykenee myös mukauttamaan mielikuvaa lapsesta uuden tiedon perusteella. Näin ollen mielikuva ei ole liian lukittu vaan avoin muutokselle.

Mikä merkitys näillä mielikuvilla sitten oikein on? Mielikuvista kannattaa olla kiinnostunut, koska ne vaikuttavat olevan suhteellisen pysyviä ja ne myös omalta osaltaan ohjaavat vanhemman vuorovaikutuskäyttäytymistä lapsen kanssa. Toki vuorovaikutukseen vaikuttavat myös monet muut tekijät eivätkä yhteydet ole suoraviivaisia. Isien osalta meillä on vasta niukasti tietoa siitä, mikä merkitys juuri raskausajan mielikuvilla on lapsen syntymän jälkeen. Tämän väitöstutkimuksen yhtenä tavoitteena oli nimenomaan tarjota lisätietoa tästä asiasta.

Lapsen syntymän jälkeen suhde muuttuu selkeämmin kahdenväliseksi ja lapsen oma vaikutus suhteeseen voimistuu. Vauvalla on luontaisesti ominaisuuksia ja taitoja, jotka mahdollistavat vuorovaikutukseen hakeutumisen ja ne herättävät myös vanhemmassa hoivakäyttäytymistä. Pienen vauvan kanssa vanhemman rooli vuorovaikutuksen säätelyssä on korostunut. Vauva tulee kuitenkin myös tällöin nähdä aktiivisena toimijana suhteessa vaikuttaen vanhemman toimintaan ja vuorovaikutuksen muotoutumiseen. Lapsen näkökulmasta on tärkeää saada kokea riittävän turvallista, johdonmukaista ja sensitiivistä hoivaa sekä mahdollisuus muodostaa kiintymyssuhde hoivaajaansa.

Suhteet vanhempiin ovat tärkeä perusta, jolle lapsen kehitys rakentuu vaikuttaen muun muassa lapsen tunne-elämän kehitykseen ja kykyyn toimia sosiaalisissa suhteissa.

Vanhempi-lapsisuhteet eivät tapahdu toisistaan irrallisina, vaan perheen sisäiset suhteet vaikuttavat toisiinsa. Myös siirtymä vanhemmuuteen vaikuttaa perhesuhteisiin monella eri tasolla. Aiempien tutkimusten perusteella osa isistä kokee itsensä ulkopuoliseksi myös vauvan syntymän jälkeen. Oma paikka uudessa perheyksikössä voi olla haastava löytää. Monelle isälle lapsen kasvun myötä esille tulevat uudet kyvyt ja lisääntyvä vastavuoroisuus vaikuttavat myönteisesti suhteen kehittymiseen. Kahden vanhemman perheessä lapsi saa kahdenvälisen suhteen lisäksi kokemuksia tilanteista, joissa läsnä ovat molemmat vanhemmat. Kolmenkeskiset suhteet edellyttävät ja kehittävät erilaisia taitoja kuin kahdenväliset suhteet. Perhesuhteet ovat lapsen ensimmäinen kehitysympäristö, jonka vuoksi suhteen suotuisa kehitys olisi tarpeen varmistaa jo mahdollisimman varhain. Suhteen väliset yhteydet ovat

asia, josta tiedämme toistaiseksi rajallisesti.

Tämä väitöskirja keskittyy nimenomaan isyyteen ja isä-lapsisuhteen merkitykseen. On kuitenkin tärkeää todeta, ettei isä ole välttämätön lapsen elämässä tai lapsen kehityksen näkökulmasta. Tilanteessa, jossa isä on osa lapsen elämää, isässä ja isä-lapsisuhteessa on kuitenkin valtava potentiaali. Toimiva suhde isän ja lapsen välillä voidaan nähdä voimavarana, jonka myönteinen vaikutus voi heijastua myös muihin perhesuhteisiin ja toisaalta edesauttaa lapsen kykyä toimia sosiaalisissa suhteissa. Vaikuttaa tärkeältä, että isä löytää itselleen sopivan tavan luoda yhteys lapseen, oli se sitten hoivan, leikin tai muun toiminnan kautta. Raskausaika näyttäytyy isän näkökulmasta merkittävänä siirtymävaiheena, joka parhaimmillaan luo suotuisan perustan toimiville perhesuhteille myös lapsen kasvaessa.

Kiitokset

Lämmin kiitos väitöskirjani ohjaajille dosentti Sari Ahlqvist-Björkrothille ja professori Riikka Korjalle.

Johanna Lindstedtin psykologian väitöskirja ”*Prenatal Representations, Early Family Relationships and Child Social-Emotional Development: The Father’s Contribution*” tarkastettiin Turun yliopistossa 13.12.2024. Vastaväittäjänä toimi professori Anna Rönkä (Jyväskylän yliopisto) ja kustoksena dosentti Sari Ahlqvist-Björkroth (Turun yliopisto).

Väitöskirja saatavissa osoitteesta: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9944-6>